

Vplyv anxiozity na morálnu kompetenciu¹

Petra Lajčiaková

*Katedra psychológie FF KU, Ružomberok
lajciakova@fphil.ku.sk*

Abstrakt

V našom príspevku predkladáme čiastkovú analýzu vzťahu medzi morálnou kompetenciou osobnosti a vybranou personálnou premennou. Na výskumnom súbore (n = 367) sme overovali, či a akým spôsobom osobnostný parameter anxiozita (sledovaná prostredníctvom STAI) ovplyvňuje morálnu kompetenciu (skúmaná prostredníctvom MJT). Získané výsledky odzrkadľujú negatívny lineárny vzťah medzi sledovanými premennými a zároveň poukazujú na fakt, že vysoká úroveň anxiozity sa spája s nízkou úrovňou morálnej kompetencie.

Kľúčové slová: anxiozita, morálna kompetencia

Úvod

Napriek tomu, že sa uskutočnilo niekoľko výskumov vychádzajúcich prevažne z Kohlbergovej teórie (1969), téma dôležitosti emócií v morálnom vývine nebola dostatočne a vyčerpávajúco objasnená. Stále pretrvávajú viaceré otázky, ktoré si vyžadujú systematickejšie prehĺbenie a väčšiu presnosť s využitím aktuálnych výskumných nástrojov. V tomto kontexte ponúka mimoriadny impulz pre výskumnú činnosť Lindova (2002) dvojaspektová teória morálneho vývinu, spájajúca jeho kognitívny a afektívny rozmer, ktorou sme sa nechali inšpirovať.

Výskumný problém

Vychádzajúc z vyššie naznačeného kontextu sme sa pokúsili sledovať morálnu kompetenciu (osobnostný konštrukt, ktorý vyjadruje spôsobilosť jednotlivca rozhodovať sa a dospieť na základe svojich vnútorných zásad k morálnym úsudkom, s čím sa spája schopnosť konať v súlade s týmito úsudkami) vo vzťahu s anxiozitou. Zaujímalo nás, či osobnostný parameter anxiozita ovplyvňuje schopnosť morálne usudzovať.

Formulovali sme nasledujúci predpoklad: vysoko *anxiózni* probandi (s vysokou úrovňou úzkostlivosti) budú dosahovať nižšiu úroveň morálnej kompetencie ako ich menej *anxiózne* protipóly.

---

¹ Štúdia vznikla s podporou Vedeckej grantovej agentúry MŠ SR a SAV, projekt č. 1/367/06.

Metóda

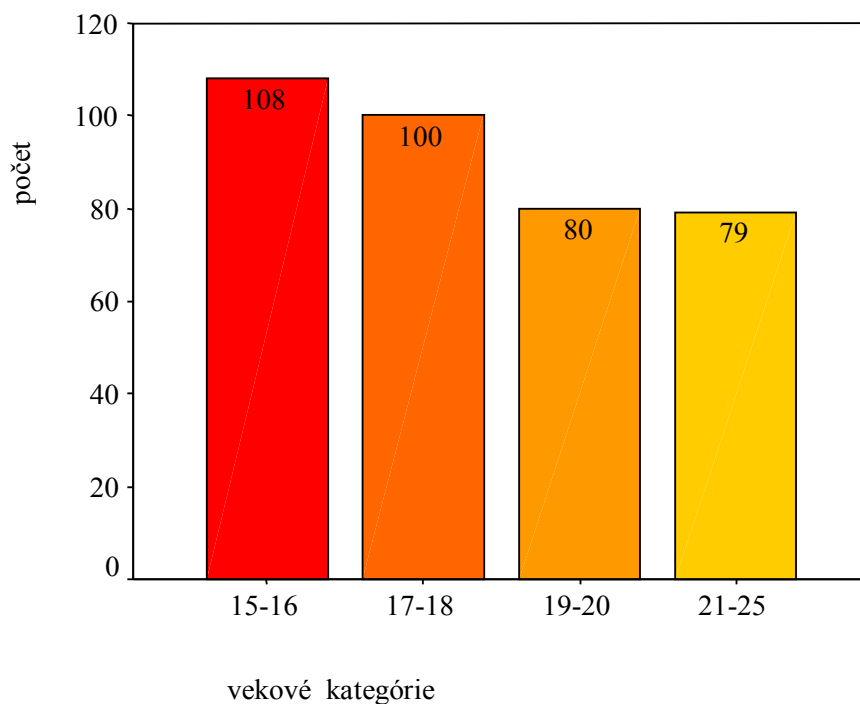
Výskumný súbor

Pri voľbe participantov sme svoju pozornosť sústredili na vek probandov – 15 až 25-roční mladí, nakoľko sme vychádzali z viacerých empirických zistení, že vek 25 rokov je dostatočne vysoký pre predpoklad, že morálne usudzovanie dosahuje najvyšší limit (por. Rest, 1976; Self et al., 1991; Lind, 1996; Giesbrecht-Walker, 2000; Levine-Pakvis, 2000 a i.).

Tabuľka č. 1 Zloženie výskumnej vzorky podľa veku (n = 367)

Vek (rok)	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	Σ
Počet	34	74	57	43	50	30	23	13	11	13	19	376
%	9,3	20,2	15,5	11,7	16,6	8,2	6,3	3,5	3,0	3,5	5,2	100

Obrázok č. 1 Zastúpenie vekových kategórií vo výskumnom súbore

Výskumná metodika

Účastníkom výskumu bol predložený *Test morálnej kompetencie (MJT)*, ktorého autorom je Lind (1985; 1989; 1996). My sme použili slovenský preklad pôvodnej anglickej verzie (por. Lajčiaková, 2003; 2004).

Lindova metóda merania stupňa morálnych úsudkov vychádza z teórie morálneho vývinu podľa Kohlberga (1969). Uvedený test stavia jednotlivca pred morálne dilemy a ponúka mu kladné i záporné argumenty zdôvodňujúce určité konanie aktéra. Respondent má prostredníctvom danej škály určiť, nakoľko sa sám vnútorne stotožňuje s konaním aktéra a spôsobom jeho zdôvodňovania. Kľúčovým znakom testu sú záporné argumenty, teda argumenty postavené proti istému správaniu aktéra, ktoré predstavujú dôležitý pohľad na morálny problém, ktorý má proband vyriešiť, zvládnuť.

Pri meraní úzkostlivosti sme použili dotazník STAI (*State-Trait Anxiety Inventory*), ktorý patrí medzi často používané metodiky v praxi i vo výskumných prácach. Vzhľadom na jeho všeobecnú rozšírenosť nepovažujeme za potrebné ho na tomto mieste detailne charakterizovať.

Daná technika pozostáva z dvoch separátnych dvadsať položkových škál, pričom nás zaujímala škála X-2, nakoľko sa zameriava na meranie úzkostlivosti, vlastnosti, resp. úzkostného sklonu. Meria úzkostlivosť ako osobnostnú charakteristiku, ktorá je konzistentná, perzistentná a stabilná, čo je v súlade s našim výskumným zámerom.

Výskumné výsledky

Ako prvý a zároveň rozhodujúci indikátor zrelosti morálneho usudzovania predstavujeme morálnu kompetenciu.

Tabuľka č. 2 Štatistické ukazovatele úrovne a variability premennej morálna kompetencia

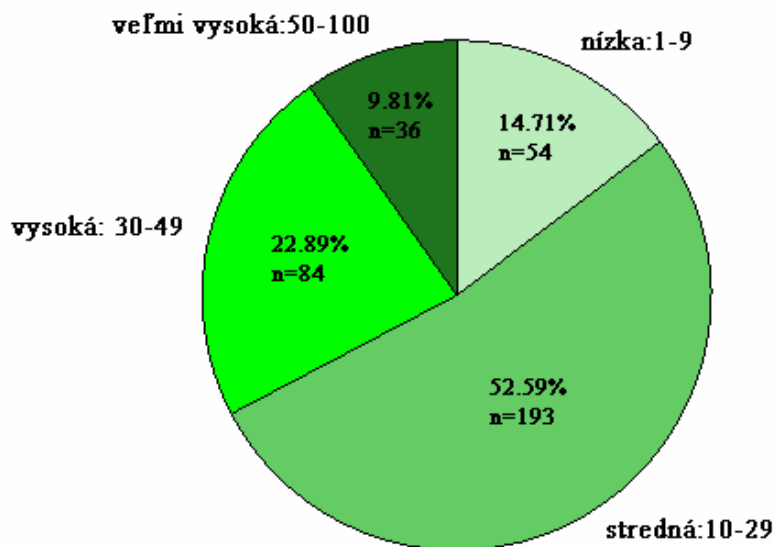
Štatistický ukazovateľ	Počet	Priemerná hodnota	Medián	Modus	Štandardná odchýlka	Rozptyl	Variačné rozpätie
Morálna kompetencia	367	22,246	22,139	6,6	16,028	256,902	85,7

Morálna kompetencia môže nadobúdať hodnoty od 1 do 100 (por. Lind, 2002):

1. nízka (*low*): 1 – 9;
2. stredná, priemerná (*medium*): 10 – 29;
3. vysoká (*high*): 30 – 49;
4. veľmi vysoká (*very high*): nad 50.

Ilustračný náhľad percentuálneho podielu výskumnej vzorky podľa dosiahnutého skóre morálnej kompetencie poskytuje obr. č. 2. Stredná hodnota morálnej kompetencie prislúcha najväčšiemu počtu probandov ($n_s = 193$).

Obrázok č. 2 Kruhový graf percentuálneho podielu probandov podľa morálnej kompetencie (n = 376)

Ako druhý krok analýzy dát predstavíme štatistickú deskripciu sledovanej kvantitatívnej premennej - anxiózy.

Tabuľka č. 3 Štatistické ukazovatele úrovne a variability premennej anxióza

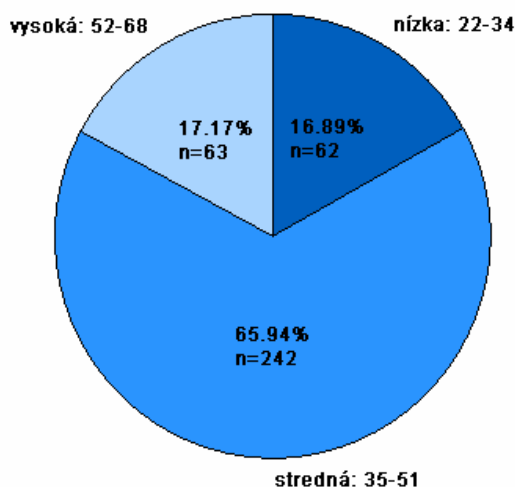
Štatistický ukazovateľ	Počet	Priemerná hodnota	Medián	Modus	Štandardná odchýlka	Rozptyl	Variačné rozpätie
Anxióza	367	43,17	43,00	42	8,55	73,16	46

S cieľom odhaliť nielen základnú štruktúru nachádzajúcu sa za bezprostredne nazberanými údajmi, ale tiež redukovať veľké množstvo detailných informácií do menšieho počtu jasných a zrozumiteľných zovšeobecnení pri štatistickej analýze vzťahu personálnej premennej anxiózy s morálnou kompetenciou, sme celkový výskumný súbor rozdelili na tri skupiny podľa miery anxiózy:

1. kategória s nízkou mierou anxiózy: skóre od 22 do 34;
2. kategória so strednou mierou anxiózy: skóre od 35 do 51;
3. kategória s vysokou mierou anxiózy: skóre od 52 do 80.

Celkový pohľad na rozdelenie všetkých respondentov podľa vytvorených kategórií odvíjajúcich sa od miery osobnostnej vlastnosti ponúka nasledujúca grafická forma.

Obrázok č. 3 Globálny pohľad na zastúpenie respondentov v jednotlivých kategóriách podľa miery anxiózy (n = 367)

Tabuľka č.4 Štatistické ukazovatele úrovne a variability morálnej kompetencie probandov pre úrovne anxiózy

Úroveň anxiózy	Počet	Priemerná hodnota	Štandardná odchýlka
nizka	62	31,869	15,954
stredna	242	24,752	16,424
vysoka	63	20,625	12,293
spolu	367	25,246	16,028

Následne sme sa pokúsili o vzťahovú analýzu skúmaných kvantitatívnych parametrov prostredníctvom súčinovej korelácie. Interkorelácie morálnej kompetencie a anxiózy môžeme vidieť v tabuľke č. 5. Z korelačnej analýzy vyplýva, že medzi skúmanými znakmi existuje veľmi slabá korelačná závislosť. Prejavila sa nepriama závislosť, o čom svedčí záporná hodnota danej veličiny. S rastom anxiózy klesá morálna kompetencia. Potvrdil sa negatívny lineárny vzťah medzi anxiózitou a morálnou kompetenciou ($r = -.239$) na hladine významnosti $\alpha = .001$.

Tabuľka č. 5 Miera závislosti anxiózy a morálnej kompetencie (n = 376)

Indikátor	morálna kompetencia
anxióza	Pearson Correlation
	Sig. (2-tailed)
	-.239 **
	,000

** Correlation is significant at the 0.001 level (2-tailed).

Pri overovaní nášho predpokladu sme porovnávali úroveň morálnej kompetencie v troch vytvorených skupinách probandov podľa dosiahnutej úrovne anxiózy pomocou jednoduchej analýzy rozptylu:

Tabuľka č. 6 Výsledok jednocestnej analýzy variancie: morálna kompetencia v kategóriách podľa úrovne anxiózy

Zdroj rozptylu	Súčet štvorcov	df	Priemer štvorcov	F	Sig.
medzi skupinami	4124,518	2	2062,259	8,350	,000
v rámci skupín	89901,700	364	246,983		
spolu	94026,218	366			

Ako naznačujú vyššie uvedené fakty, aplikácia analýzy rozptylu potvrdila, že medzi participantmi rozdelenými do jednotlivých kategórií podľa rozličnej úrovne anxiózy existuje štatisticky významný rozdiel z hľadiska sledovanej premennej morálnej kompetencie ($F_{(2,365)} = 8,350$; $p < .001$). Následne sme teda mohli skúmať diferencie medzi priemermi viacnásobnou komparáciou daných skupín. Záverečnú štatistickú analýzu zobrazuje nasledujúca tabuľka č. 7.

Analýza uvedených údajov ukazuje, že rozdiel v nameraných hodnotách medzi priemerným skóre morálnej kompetencie v kategórii s nízkou a strednou úrovňou anxiózy dosahuje štatistickú významnosť ($p < .01$) a bodovým odhadom sa dá vyjadriť číslom 7,118. Pripomíname, že vyšší priemer charakterizuje kategóriu účastníkov s nízkou mierou anxiózy a zároveň konštatujeme, že jednotlivci s nízkou mierou anxiózy sa odlišujú v úrovni morálneho usudzovania od subjektov, ktorým prislúcha stredná úzkostná úroveň.

Tabuľka č.7 Výsledky viacnásobnej komparácie priemerov troch skúmaných kategórií z hľadiska morálnej kompetencie

		Rozdiel priemerov	Sig.	95%-ný interval spoľahlivosti	
(I) úroveň anxiózy	(J) úroveň anxiózy			dolná hranica	horná hranica
nízka	stredná	7,118 *	,002	2,719	11,517
	vysoká	11,245 *	,000	5,716	16,773
stredná	nízka	-7,118 *	,002	-11,517	-2,719
	vysoká	4,127	,064	-,244	8,498
vysoká	nízka	-11,245 *	,000	-16,773	-5,716
	stredná	-4,127	,064	-8,498	,244

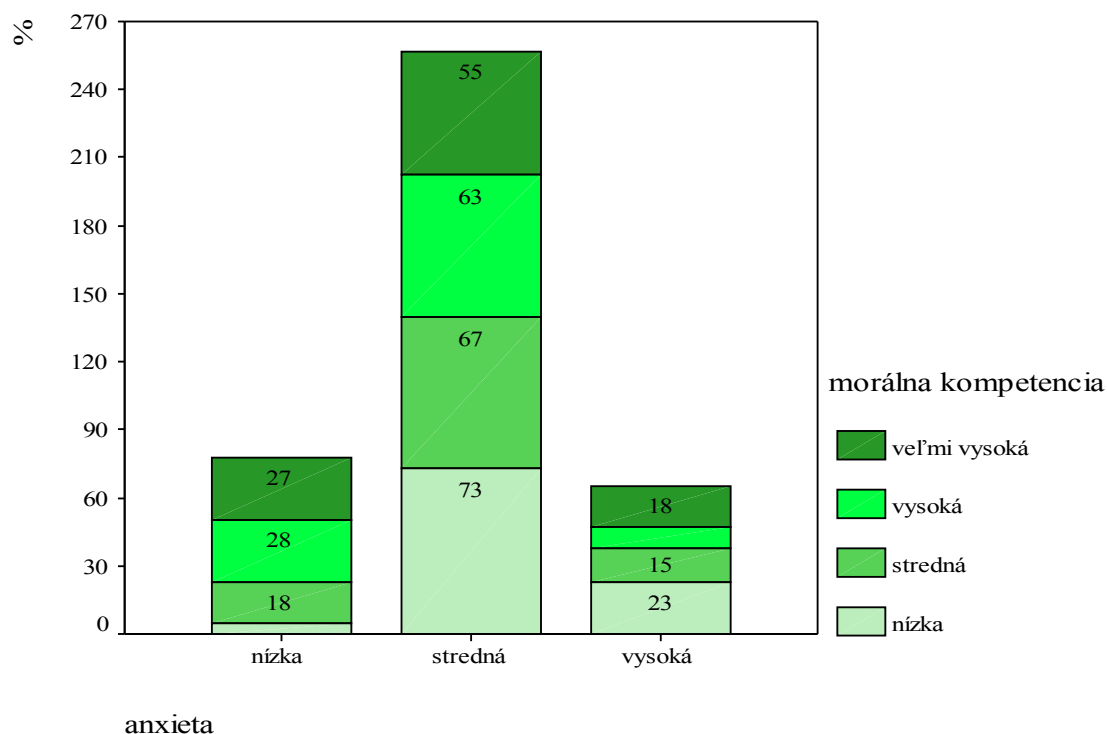
Vysvetlivky: * $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Pri ďalšom overovaní jednotlivých signifikantností sa preukázal štatisticky významný rozdiel v priemernom skóre morálnej kompetencie protikladných skupín nízkej a vysokej miery anxiózy ($p = .000$). Odhad diferencie sa rovná 11,245 (s vyšším priemerom v skupine s nízkou úrovňou anxiózy oproti skupine s vysokou úrovňou anxiózy) a 95-percentný interval spoľahlivosti tvorí (5,716; 16,773) bodu.

Môžeme teda povedať, že vysoko anxiózní účastníci nášho výskumu sa diferencujú úrovňou morálnej kompetencie v porovnaní s participantmi, ktorých charakterizuje nízka úroveň úzkostlivosti.

Avšak v poslednej skúmanej dvojici medzi relatívne blízkymi kategóriami so strednou a vysokou anxióznou úrovňou respondentov z hľadiska sledovanej dimenzie morálna kompetencia sa štatisticky signifikantný rozdiel neobjavil ($p = .064$). Z toho vyplýva, že diferencie v úrovni morálnej kompetencie u vysoko úzkostných subjektov oproti respondentom so strednou mierou anxiózy neexistujú.

Obrázok č. 4 Prehľad percentuálneho podielu probandov s morálnou kompetenciou podľa úrovni anxiózy ($n = 376$)

Respondenti, ktorí sa diferencujú podľa úrovne úzkostlivosti, sa líšia dosahovanou úrovňou morálnej kompetencie. Zistený rozdiel postupuje v klesajúcom smere vyššej úrovne morálnej kompetencie u osôb s nízkou mierou anxiózy, nasledujú jednotlivci so strednou úrovňou anxiózy a ako poslední sa umiestnili vysoko úzkostliví respondenti.

Na základe nadobudnutých výsledkov môžeme na záver konštatovať, že **hypotéza**, v ktorej sme predpokladali, že vysoko anxiózní probandi (s vysokou úrovňou úzkostlivosti) budú dosahovať nižšiu úroveň morálnej kompetencie ako ich menej anxiózne protipóly, **sa potvrdila**.

Diskusia a záver

Zaujímalo nás, aké diferencie sa objavujú v úrovni morálneho usudzovania u subjektov s rôznou mierou anxiózy ako osobnostnej vlastnosti. Na pozitívnu súvislosť vysokej úzkostlivosti a nízkej úrovne zvládania, aj keď v súvislosti so stresom, upozorňuje napr. Medved'ová (1996).

Naše zistenia poukázali na významný negatívny vplyv anxiózy na morálne usudzovanie. Čím vyššie skóre anxiózy dosahovali účastníci, tým ich charakterizoval nižší stupeň morálnej kompetencie. K podobným záverom dospeli i Westenberg so spoluautormi (1999), ktorí prezentujú, že anxióza sa nachádza v zápornom vzťahu s morálnou zrelosťou osobnosti človeka. So zámerom komplexne poňať problematiku zrelosti sledovali i zrelosť z hľadiska psychického a sociálneho.

V relatívne porovnateľných intenciách s našim výskumom sa nieslo empirické skúmanie vplyvu úzkostlivosti a hnevливosti na senzitivitu voči nespravodlivosti, ktoré v našich podmienkach prevádzal Lovaš s Pirháčovou (1996). Aplikovali okrem iných výskumných metodík i nami používaný empirický nástroj na meranie úzkosti STAI, ktorý bol administrovaný 142 účastníkom. Analýza údajov potvrdila významný vplyv úzkostlivosti na percepciu výskytu neférového správania. Úzkostliví účastníci popisovali vyšší výskyt nemorálneho správania.

V súvislosti s našim výskumom možno spomenúť i empirickú štúdiu autorky Olsonovej (2000), ktorá potvrdila stanovenú hypotézu, že morálna integrita negatívne asociuje s anxiétou ($r = -.30$; $p = .02$). Morálna integrita sa chápe ako centrálna zložka morálneho života jednotlivca, ktorá zohráva dôležitú rolu práve pri konfrontácii s morálnymi otázkami.

S odvolaním sa na predchádzajúce výskumné zistenia i naše výskumné závery môžeme posudzovať anxiózu ako negatívny determinant morálnej kompetencie - spôsobilosti jednotlivca rozhodovať sa a dospieť na základe svojich vnútorných zásad k morálnym úsudkom, s čím sa spája schopnosť konať v súlade s týmito úsudkami.

Použitá literatúra

GIESBRECHT, N., WALKER, J. L. 2000. Ego Development and the Construction of Moral Self. *Journal of College Student Development*, 41, 2000, s. 157 – 171.

KOHLBERG, L. 1969. Moral development. In *International Encyclopedia of the Social Sciences*. Crowell : Collier and MacMillan, 1969, s. 489 – 494.

LAJČIAKOVÁ, P. 2003. Morálna kompetencia ako spôsobilosť morálne konať (?) In Sarmány Schuller, I. (Ed.). *Práca a jej kontexty*. Bratislava : Stimul, 2003, s. 130 – 134.

- LAJČIAKOVÁ, P. 2004. Vybrané aspekty skúmania morálneho vývinu slovenskej mládeže. In Tesař, M. (Ed.). *Štyridsať rokov skúmania psychického vývinu detí a mládeže, súčasné problémy a perspektívy v zjednotenej Európe*. Bratislava : VÚDPaP, 2004.
- LEVINE, CH. G., PAKVIS, P. 2000. Ego and Moral Development in University Contexts: The Value Consistency Thesis Extended. *Journal of Adolescent Research*, 15, 2000, s. 482 – 503.
- LIND, G. 1985. The Theory of Moral-Cognitive Judgment: A Socio-Psychological Assessment. In Lind, G.; Hartmann, H. A.; Wakenhut, R. (eds.). *Moral Development and the Social Environment. Studies in the Philosophy and Psychology of Moral Judgment and Education*. Chicago : Precedents Publishing Inc., 1985, s. 21 – 53.
- LIND, G. 1989. Measuring Moral Judgment: A Review of ' The Measurement of Moral Judgment' an Anne Colby and Lawrence Kohlberg (Cords). *Human Development*, 32, 1989, s. 388 – 397.
- LIND, G. 1996. *The Optimal Age for Moral Education. A Review of Intervention Studies and an Experimental Test of the Dual-Aspect-Theory of Moral Development and Education*. New York : AERA.
- LIND, G. 2002. *The Meaning and Measurement of Moral Judgment Competence - A Dual Aspect Model*. New York : AERA.
- LOVAŠ, L., PIRHÁČOVÁ, I. 1996. Anxieta, hnevливость a senzitivita voči nespravodlivosti. *Československá psychológia*, 40, 1996, s. 248 – 255.
- MEDVEĎOVÁ, Ľ. 1996. Štruktúry sebaocenenia a lokalizácia kontroly ako moderátory zvládania stresu u pubescentov. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 31, 1996, s. 120 – 134.
- OLSON, L. M. 2000. The relationship between moral integrity, psychological well-being, and anxiety. *Human Development*, 23, 2000, s. 318 – 332.
- REST, J. 1976. New Approaches in the Assessment of Moral Judgment. In Lickona, T. (Ed.). *Moral Development and Behavior: Theory, Research, and Social Issues*. New York : Holt, Rinehart & Winston, 1976, s. 198 – 220.
- SELF, D. J. et al. 1991. A Pilot Study of the Relationship of Medical Education and Moral Development. *Academic Medicine*, 66, 1991, s. 629 – 641.
- WESTENBERG, P.M. et al. 1999. Separation anxiety and overanxious disorders: relations to age and level of psychosocial maturity. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 15, 1999, s. 212 – 231.